

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาว่า เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีเนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากน้อยเพียงใด และมีในลักษณะใด การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่ใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ของกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

เริ่มด้วยคณะผู้วิจัยศึกษาเอกสาร งานวิจัย หนังสือ และสิ่งพิมพ์ ตลอดจนพระบรมราโชวาท ที่กล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีทั้งในของไทย และต่างประเทศ มาสรุปเป็นลักษณะความเป็นพลเมืองดี แล้วนำลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สรุปได้ในขั้นต้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 31 คน เพื่อพิจารณาและให้ข้อคิดเห็น จากนั้นจึงนำผลของการพิจารณา และข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ทั้งหมด มาสรุปภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งสรุปได้ลักษณะความเป็นพลเมืองดีทั้งสิ้น 36 ลักษณะ และนำไปใช้เป็นตัวแปรในการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรในการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ คือตารางวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดี ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลที่ระบุว่าเนื้อหาหลักสูตรได้บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้มากน้อยเท่าไร ด้วยการนับจำนวนครั้งที่ปรากฏในเนื้อหาเป็นเกณฑ์ แล้วบันทึกลงในตารางวิเคราะห์
2. ข้อมูลที่ระบุว่าเนื้อหาหลักสูตรที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดี เป็นเนื้อหาสาระประเภทใด โดยยึดเกณฑ์การพิจารณาเนื้อหา 7 ประเภท แล้วทำตาราง

จำแนกประเภทเนื้อหา จากประเภทเนื้อหาสาระ ดังนี้

- ประเภทที่ 1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
- ประเภทที่ 2 ความคิดรวบยอด
- ประเภทที่ 3 หลักการ
- ประเภทที่ 4 การแก้ปัญหา
- ประเภทที่ 5 การคิดสร้างสรรค์
- ประเภทที่ 6 ความสามารถและทักษะทางกาย
- ประเภทที่ 7 เจตคติและค่านิยม

3. ข้อมูลที่ระบุว่า เนื้อหาหลักสูตรที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีนั้น มีลักษณะพฤติกรรมที่พลเมืองดีพึงมีอย่างใดบ้าง โดยกำหนดพฤติกรรม 3 ลักษณะ ดังนี้

- ก. พฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง
- ข. พฤติกรรมที่พึงมีต่อผู้อื่น
- ค. พฤติกรรมที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อม

แหล่งข้อมูลที่ใช้วิจัย เป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 คู่มือครูและแผนการสอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ทุกกลุ่มประสบการณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ การเรียงลำดับความถี่ การหาค่าร้อยละ และตารางแสดงลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่วิเคราะห์ได้

สรุปผลการวิจัย

ก. ลักษณะความเป็นพลเมืองดี ผลการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 พบว่ามีเนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดี ปรากฏในแหล่งข้อมูลทุกรายการ รวมทั้งสิ้น 1,283 ครั้ง จึงรายละเอียดต่อไปนี้

1. จำนวนลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่ปรากฏในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ รวมจากทุกแหล่งข้อมูลมีดังนี้ คือ กลุ่มทักษะ 343 ครั้ง กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมี

ความถี่ 656 ครั้ง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 185 ครั้ง และ กลุ่มการงานและ
พื้นฐานอาชีพ 99 ครั้ง (รายละเอียดมีในตารางที่ 12)

2. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมากที่สุด 10 ลำดับแรก เรียงลำดับ
ความถี่จากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้ คือ รักษาระเบียบวินัย มีความสามัคคี
ความมีเหตุผล ความกล้าหาญและอดทน ความรับผิดชอบ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มี
ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีสติสัมปชัญญะ เป็นสุภาพชน และ มีความขยันหมั่นเพียร
ส่วนลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏน้อยที่สุด 10 ลำดับ เรียงจากความถี่น้อยที่สุดไป
หาน้อยมากตามลำดับดังนี้ คือ ท้อถอยและไม่สองสิ่งเสพคิด วางแผนในการทำงาน
ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรู้จักปรับตัว มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีความละเอียดและเกรงกลัว
ต่อการประพฤตินิดี มีความกตัญญูกตเวที มีความยุติธรรม เสียสละและเห็นแก่ส่วนรวม
พึ่งตนเอง และมีสุขภาพจิตดี

สำหรับลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ไม่ปรากฏในแหล่งข้อมูล มี 2 ลักษณะ คือ
กระตือรือร้นและมุ่งอนาคต กับ ตระหนัก สนใจ และมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งทั้ง
2 ลักษณะนี้ไม่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทุกแหล่ง

3. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมากที่สุด 5 ลำดับแรก ซึ่งแยกใน
แต่ละแหล่งข้อมูล มีดังนี้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2
ได้แก่ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ รักษาระเบียบวินัย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
และ มีสติสัมปชัญญะ

คู่มือครูและแผนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้แก่ รักษาระเบียบวินัย
ความมีเหตุผล มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความสามัคคี และ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

คู่มือครูและแผนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้แก่ รักษาระเบียบวินัย
มีความกล้าหาญและอดทน มีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ และ มีความขยันหมั่นเพียร

ข. ประเภทเนื้อหาสาระที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดี มีปรากฏทุก
ประเภท เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้

1. ประเภทที่ 6 ความสามารถและทักษะทางกาย
2. ประเภทที่ 4 การแก้ปัญหา
3. ประเภทที่ 3 หลักการ
4. ประเภทที่ 7 เจตคติและค่านิยม
5. ประเภทที่ 2 ความคิดรวบยอด
6. ประเภทที่ 5 การคิดสร้างสรรค์
7. ประเภทที่ 1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา

สำหรับเนื้อหาสาระที่ปรากฏมากที่สุด ใน 3 ลำดับแรก จะปรากฏในแต่ละกลุ่ม ประสพการณ์ ดังนี้

1. เนื้อหาสาระประเภทที่ 6 (ความสามารถและทักษะทางกาย) จะปรากฏมากในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และ กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และจะปรากฏน้อยที่สุดในกลุ่มสร้างเสริมประสพการณ์ชีวิต (รายละเอียดมีในตารางที่ 7, 8 และ 9)
2. เนื้อหาสาระประเภทที่ 4 (การแก้ปัญหา) จะปรากฏมากที่สุดในกลุ่มทักษะ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และปรากฏน้อยที่สุดในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ
3. เนื้อหาสาระประเภทที่ 3 (หลักการ) ปรากฏมากที่สุดในหลักสูตร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มสร้างเสริมประสพการณ์ชีวิต ในแผนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และกลุ่มทักษะในคู่มือครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ค. ลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีของลักษณะความเป็นพลเมืองดี

1. ลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีที่ปรากฏมากที่สุด คือพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง (ก) รองลงมาคือพฤติกรรมที่พึงมีต่อผู้อื่น (ข) และพฤติกรรมที่ปรากฏน้อยที่สุด คือพฤติกรรมที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อม (ค) โดยมีความถี่คิดเป็นร้อยละ ตามลำดับคือ ร้อยละ 55.80 ร้อยละ 31.89 และร้อยละ 21.31
2. พฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง จะปรากฏมากที่สุดใน 5 ลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ 1) การรักษาระเบียบวินัย 2) ความมีเหตุผล 3) มีความกล้าหาญและอดทน 4) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 5) มีสติสัมปชัญญะ

3. พฤติกรรมที่พึงมีต่อผู้อื่น จะปรากฏมากที่สุดใน 5 ลักษณะเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ 1) มีความสามัคคี 2) มีน้ำใจเป็นนักกีฬา 3) เป็นสุภาพชน 4) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ 5) ความรับผิดชอบ

4. พฤติกรรมที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อม จะปรากฏมากที่สุดใน 5 ลักษณะเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ 1) มีความภูมิใจในความเป็นไทย 2) มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 3) รู้จักใช้และสงวนรักษาสาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 4) รักความสะอาด 5) มีความรับผิดชอบต่อ

5. พฤติกรรมที่พึงมี จะปรากฏมากที่สุดในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ดังนี้
กลุ่มทักษะ ปรากฏพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง (ก) มากที่สุด (ร้อยละ 50.53)

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ปรากฏพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง (ก) มากที่สุด (ร้อยละ 57.31)

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ปรากฏพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง (ก) มากที่สุด (ร้อยละ 47.02)

กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ปรากฏพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง (ก) มากที่สุด (ร้อยละ 80.80)

อภิปรายผล:

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ตั้งสมมุติฐานเพื่อพิสูจน์ผลการวิจัย แต่มีจุดประสงค์ที่ต้องการทราบค่าขอบ 3 ประการคือ

1. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีจำนวน 36 ลักษณะที่ได้ศึกษา รวบรวมมานั้น ปรากฏในเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มากน้อยเพียงใด

2. เนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่ปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เป็นเนื้อหาสาระประเภทใดบ้าง

3. เนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองคือนั้น เป็นลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง ผู้อื่น และ สิ่งแวดล้อม มากน้อยเพียงใด

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ทำให้ได้ค่าคอมที่ของการดังนี้

1. ด้านลักษณะความเป็นพลเมือง

จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองที่ปรากฏมากที่สุดในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งปรากฏ 656 ครั้ง จากจำนวนความถี่ทั้งหมด 1,283 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 51.13 การที่กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีเนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองคิมากกว่ากลุ่มอื่น ก็นับได้ว่าการจัดเนื้อหาในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตรอยู่ในลักษณะที่เหมาะสม เพราะกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมในตัวผู้เรียน ตามแนวทางอันพึงประสงค์ ให้สามารถพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสังคม พัฒนาความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และแสดงออกตามความถนัด ความสามารถของบุคคล รวมทั้งได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีวัฒนธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 215) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยนี้ มีเนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่

จริยศึกษา เป็นเรื่องที่ฝึกฝนอบรมเด็กให้เกิดลักษณะนิสัยและคุณธรรมต่าง ๆ โดยตรง

พลศึกษา เป็นเรื่องที่จะช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ไว้มาก โดยเฉพาะความกล้าหาญ ออกทน ความมีระเบียบวินัย การปฏิบัติตามกฎ กติกา การไม่เอาเปรียบ คคโกง เป็นต้น

ศิลปะศึกษา เป็นเรื่องที่ทำให้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ค่านิยมและรสนิยมที่ดี คนตรีและนาฏศิลป์ เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดได้แสดงออก รู้จักจังหวะ สร้างบุคลิกภาพ ท่าทาง ทรวดทรง ตลอดจนฝึกความออกทน และขยันหมั่นเพียร

กิจกรรมสร้างนิสัย เป็นเรื่องที่ฝึกนิสัยให้เป็นคนช่างสังเกต มีความละเอียดอ่อน สุขุมรอบคอบ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักการตัดสินใจที่ถูกต้อง

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาสาระแขนงต่าง ๆ ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีให้กับผู้เรียนทั้งสิ้น และการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ จะเน้นการปฏิบัติ ฝึกฝนอยู่ตลอดเวลา มากกว่าเป็นการ เรียนรู้ธรรมดาที่มุ่งเฉพาะทฤษฎีเท่านั้น ทั้งนี้การจัดเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่มุ่งเน้นสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้เกิดกับนักเรียน จึงปรากฏ เนื้อหาที่มุ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากที่สุดในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยทั้งที่ได้ กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงนับได้ว่าเหมาะสมสอดคล้องที่

กลุ่มประสบการณ์ที่มีเนื้อหาบ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีรองลงมาคือ กลุ่มทักษะ ซึ่งปรากฏ 343 ครั้ง จากจำนวนความถี่ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 26.73 การที่กลุ่มทักษะมีเนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากถึงร้อยละ 26.73 ก็นับ ว่าอยู่ในลักษณะที่ควรจะเป็น เพราะกลุ่มทักษะเป็นกลุ่มที่มีเนื้อหามาก และประกอบด้วย แขนงวิชาทักษะที่สำคัญ 2 วิชา คือ คณิตศาสตร์ กับ ภาษาไทย ซึ่งหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ได้กำหนดเวลาเรียนในกลุ่มนี้มากที่สุด ถึงร้อยละ 50 ถึงแม้ว่าธรรมชาติของกลุ่มทักษะ จะเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่เน้นทักษะ เพื่อเป็นพื้นฐานการเรียนรู้อีกตาม แต่ถ้าพิจารณาในแขนงวิชาภาษาไทยแล้ว จะเห็นว่า แขนงวิชานี้จะเน้นทักษะทางภาษา 4 ด้าน อันประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งในทุกบท และทุกเรื่อง จะมีเนื้อหาครอบคลุมทักษะทั้ง 4 ด้าน และ เนื้อหาดังกล่าวนอกจากจะเน้นทักษะทางด้านภาษาแล้ว ยังเน้นการปฏิบัติเพื่อสร้างนิสัย ที่พึงประสงค์ควบคู่ไปด้วยทุกทักษะ เช่นมรรยาทในการฟังและการพูด กล่าวพูด และ แสดงความคิดเห็น ความมีระเบียบ ความสะอาด และความคิดริเริ่มในการเขียน การอ่านอย่างใคร่ครอง มีเหตุผล มีความขยันหมั่นเพียร ฯลฯ นอกจากนี้ เนื้อหาสาระ ที่กำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะทั้ง 4 ด้านดังกล่าว ยังได้นำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม เจตคติและค่านิยม ตลอดจนวัฒนธรรมที่งดงาม เช่น นิทานแฝงคติธรรม บทร้อยกรองต่าง ๆ บรรจู่ไว้ด้วย ซึ่งนับเป็นเนื้อหาที่เอื้อต่อการปลูกฝังลักษณะความเป็น พลเมืองดีหลาย ๆ ประการ และจากการที่กลุ่มทักษะมีความเวลาเรียนมาก เนื้อหาสาระ จึงถูกกำหนดไว้มาก ทั้งนี้ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในกลุ่มนี้จึงมีมากด้วย กล่าวได้ว่า โดยสภาพรวมเมื่อพิจารณาจากทุกแหล่งข้อมูลแล้ว เนื้อหาหลักสูตรในกลุ่ม

ทักษะ เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียนพอสมควร นับว่าการ
จัดเนื้อหาหลักสูตรกลุ่มนี้เหมาะสม ตามลักษณะธรรมชาติวิชาที่ได้อธิบายแล้วข้างต้น

เมื่อพิจารณาความ มากน้อยของลักษณะความเป็นพลเมืองดีแต่ละลักษณะที่
ปรากฏในเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2
ซึ่งปรากฏมากใน 10 ลำดับแรก เรียงจากมากไปหาน้อย (ตามตารางที่ 6) อันได้แก่
รักษาระเบียบวินัย มีความสามัคคี ความมีเหตุผล ความกล้าหาญและอดทน มีความ
รับผิดชอบ ฯลฯ นั้น มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธณี วิหคโต (2527 :
28-32) ที่พบว่าคุณลักษณะที่มีความสำคัญในระดับสูง ที่มีค่าความต้องการสูง สอดคล้อง
กับระหว่างความคิดเห็นของครูผู้สอนกับผู้ปกครองนักเรียนในระดับประถมศึกษา ได้แก่
ความรับผิดชอบ ความขยัน และความอดทน ฉะนั้น จึงควรเป็นหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยว
ข้องกับการใช้หลักสูตร จะต้องเน้นการปลูกฝังลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนให้มาก
เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร และค่านิยมที่สังคมต้องการ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญ ซึ่งเป็นความต้องการ
ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งน่าจะได้มีการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็น
ระดับพื้นฐานในการสร้างคนของชาติให้มาก คือ "มีความเสียสละและเห็นแก่ส่วนรวม"
และ "มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการประทุษร้าย" ปรากฏในเนื้อหาที่บ่งบอกความ
เป็นพลเมืองดีน้อยมาก จัดอยู่ในกลุ่ม 10 อันดับสุดท้าย ทั้ง ๆ ที่ลักษณะทั้ง 2 ประการ
ดังกล่าว เป็นคุณลักษณะสำคัญลำดับแรกที่ปรากฏในหลักสูตร และปรากฏอยู่ในคุณธรรม
พื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งเป็นพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ปัจจุบัน ได้พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยทุกคน ซึ่งตรงกับคุณธรรมประการที่ ๓ ที่ว่า
"การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อ
ประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง" อาจเป็นไปได้ว่า ลักษณะทั้ง 2 ประการนี้ สอดแทรก
อยู่ในลักษณะอื่นที่ปรากฏมากในเนื้อหาหลักสูตร เช่น ความสามัคคี ความรับผิดชอบ
เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร ควรจะเฝ้าพิจารณา
กำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับลักษณะดังกล่าวให้มากขึ้น เพื่อผลในการปลูกฝังลักษณะนิสัย
ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมยิ่งขึ้น

สำหรับลักษณะความเป็นพลเมืองที่ไม่ปรากฏในเนื้อหาหลักสูตร อันได้แก่ "กระตือรือร้นและมุ่งมั่นอนาคต" และ "กระตือรือร้น สนใจ และมีส่วนร่วมทางการเมือง" นั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ที่ไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าว อาจเป็นเพราะ รูปแบบและสีลาในการเขียนเนื้อหาไม่ปรากฏชัดเจน และโดยตรง แต่พอจะเห็นว่ามีในทางอ้อม ผู้วิจัยคาดว่าผู้จัดทำหลักสูตรอาจเห็นว่า ถ้าจะกำหนดเนื้อหาที่เด่นชัด ก็จะเป็นประสบการณ์ที่ออกจะไกลตัวผู้เรียน ซึ่งตามหลักพัฒนาการเด็กแล้ว เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ย่อมสนใจในเรื่องใกล้ตัวมากกว่าเรื่องที่ไกลตัว แต่อย่างไรก็ตาม ยังพอลงได้ว่า ลักษณะดังกล่าวมิได้ถูกละเลยเสียทีเดียว เพราะยังมีส่วนที่สอดแทรกอยู่ในลักษณะอื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานของ 2 ลักษณะนี้ เช่น ความมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ความขยันหมั่นเพียร และการใฝ่หาความรู้และความจริง เป็นต้น

2. ก้านเนื้อหาสาระที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมือง

ผลการวิเคราะห์ประเภทของเนื้อหาสาระที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมือง พบว่า ประเภทเนื้อหาสาระที่ปรากฏมากที่สุด คือประเภทที่ 6 (ความสามารถและทักษะทางกาย) รองลงมาได้แก่ การแก้ปัญหา หลักการ เจตคติและค่านิยม ความคิดรวบยอด การคิดสร้างสรรค์ และ ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ความสำคัญ

เนื้อหาประเภทที่ 6 (ความสามารถและทักษะทางกาย) ที่ปรากฏมากที่สุด ปรากฏในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพมากที่สุด การที่ปรากฏดังนี้ กล่าวได้ว่าสอดคล้องกับลักษณะการจัดเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ด้วยเหตุผลดังนี้

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นกลุ่มที่หลักสูตรได้กำหนดคาบเวลาเรียนไว้ถึง 750 คาบ (250 ชั่วโมง) ใน 1 ปี ยกเว้นกลุ่มทักษะ ซึ่งเน้นทักษะที่เป็นพื้นฐานการเรียนรู้นอกจากความรู้อื่น ๆ แล้ว นับได้ว่ากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีเวลาเรียนมากที่สุด และเนื้อหาสาระในกลุ่มนี้จะเน้นการปฏิบัติโดยใช้ทักษะทางกายมาก เวลาเรียนสำหรับแขนงวิชาที่ต้องใช้การปฏิบัติจริง อันได้แก่ พลศึกษา คณิต-นาฏศิลป์ และศิลปศึกษาก็กำหนดไว้มาก เช่น ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้เวลาสำหรับพลศึกษา 138 คาบ คณิต-นาฏศิลป์ 120 คาบ ศิลปศึกษา 72 คาบ (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 45)

จึงทำให้เนื้อหาสาระในกลุ่มประสบการณ์นี้ เป็นเนื้อหาสาระประเภทความสามารถและทักษะทางกายมากกว่าประเภทอื่น

กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หลักสูตรได้กำหนดเวลาเรียน ไว้ 300 คาบ ซึ่งเนื้อหาที่เรียนก็เน้นการฝึกปฏิบัติทางกายมาก เช่น งานบ้าน งานประดิษฐ์และงานช่าง จึงทำให้เนื้อหาสาระในกลุ่มประสบการณ์นี้ เป็นเนื้อหาสาระประเภทความสามารถและทักษะทางกายมากกว่าประเภทอื่น

เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าเนื้อหาสาระที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองคือนั้น ปรากฏทุกประเภทของเนื้อหา แต่ที่ปรากฏมากที่สุด คือเนื้อหาสาระประเภทที่ 6 (ความสามารถและทักษะทางกาย) รองลงมาคือเนื้อหาสาระประเภทที่ 4 (การแก้ปัญหา) นั้น นับได้ว่าแนวการจัดเนื้อหาหลักสูตรเพื่อใช้ในการเรียนการสอน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ มุ่งให้ผู้เรียนแก้ปัญหาเป็น คิดเป็น และปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่จบในตัวเอง ให้ผู้เรียนออกไปประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัยและระดับ ถือเป็นความสำเร็จในแง่การจัดเนื้อหาสาระที่ตอบสนองนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ และจุดหมายของหลักสูตร และเป็นสิ่งที่เกินไปอย่างเหมาะสม

3. ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมที่พึงมี

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองคือนั้นที่ปรากฏในเนื้อหาหลักสูตรนั้น เป็นพฤติกรรมที่พึงมีที่ตนเองมากที่สุด รองลงมาเป็นพฤติกรรมที่พึงมีที่ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรประถมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 2 นั้น เน้นลักษณะนิสัยที่ก่อให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนก่อน พฤติกรรมของลักษณะความเป็นพลเมืองคือนั้น ย่อมเป็นพฤติกรรมที่พึงมีที่ตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับวัย และพัฒนาการของผู้เรียน ตลอดจนโครงสร้างของหลักสูตร กลุ่มระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 โดยเฉพาะลักษณะที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมนี้ ต้องมีในตัว และปฏิบัติที่ตนเองให้เสียก่อน จึงจะขยายไปสู่บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมได้ เช่น ความรับผิดชอบ ถ้าเด็กไม่รู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง ก็ย่อมไม่สามารถรับผิดชอบต่อผู้อื่นได้ สมบูรณ์ ศาสดาชีวิต (2525 : 7-8) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาพัฒนาการใช้เหตุผลทางจริยธรรม พบว่า บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง มีแนวโน้มในคุณธรรมที่เน้นการปฏิบัติที่ตนเอง มากกว่าคุณธรรมที่เน้นการปฏิบัติที่ผู้อื่น พฤติกรรมที่ตนเองจึงเป็นพฤติกรรมที่ต้องปลูกฝังก่อนอื่นสำหรับวัยเด็ก

บันดูรา (Bandura 1977 : 129) ได้ให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง มาก บันดูรา เห็นว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่ของคนน่าจะอยู่ภายใต้การควบคุมตนเองจากการ ให้การเสริมแรงตนเอง เช่น การให้รางวัลตนเอง การลงโทษตนเอง การทำหนีตนเอง การควบคุมตนเอง หมายถึงการที่คนเราสามารถจะกำหนดตนเองในด้านเจตคติ ความรู้สึก ความคิด พฤติกรรม ให้เป็นไปอย่างที่ต้องการได้ เช่นการระงับความอยาก การควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกตน ไม่ประมาท ความมีวินัยในตนเอง เป็นต้น

ฉะนั้น พฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับ ผู้เรียน โดยเฉพาะในวัยเด็กที่เริ่มเรียน เช่น ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เพราะเป็น พื้นฐานของการพัฒนาลักษณะนิสัยเด็ก แล้วจึงส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงมีต่อผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม เพิ่มขึ้นในระดับชั้นสูงต่อไป จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีของลักษณะ ความเป็นพลเมืองที่ดีปรากฏในเนื้อหาหลักสูตรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ที่เป็นพฤติกรรม ที่พึงมีต่อตนเองมากกว่าพึงมีต่อผู้อื่น นั้น นับเป็นการจัดเนื้อหาหลักสูตรที่เหมาะสมตามเหตุผล ที่ไค้กล่าวมาแล้ว

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยครั้งนี้ ภายใต้ขอบเขต และเงื่อนไขที่กล่าวไว้ในวิธี คำเนินการวิจัยแล้ว จะพบว่าเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาที่เกี่ยวกับลักษณะความเป็น พลเมืองดี ในคู่มือครู และแผนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 มีลักษณะความเป็น พลเมืองดีบางประการ ไม่สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ตัวอย่างเช่น การเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความซื่อสัตย์ การประหยัด เป็นต้น ลักษณะความเป็นพลเมืองดีเหล่านี้ไ้กำหนดไว้ในจุดหมายของ หลักสูตรฉบับปัจจุบันคำคุณสมบัตินี้ต้องการเน้น อย่างชัดเจน และมีความสำคัญเป็นลำดับ กัน ๆ แต่ลักษณะดังกล่าวปรากฏในคู่มือครู และแผนการสอนน้อยมาก เมื่อจัดลำดับ ความดีแล้ว จะอยู่ในลำดับหลัง ๆ แทบจะมีความสำคัญเป็นลำดับสุดท้ายกว่าไ้ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา ควรจะได้นำประเด็นนี้ไปพิจารณา เพื่อปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร อันจะเป็นการส่งเสริม การปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพความจำเป็นและค่านิยมในปัจจุบัน ซึ่งเน้นลักษณะความเป็นพลเมืองดี ดังกล่าวอย่างมาก ดังปรากฏในคุณธรรมพื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งเป็นพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน และยังปรากฏในค่านิยมพื้นฐาน

5 ประการ ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

1. ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ควรได้ปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร ให้ปรากฏเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ดีจำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบันให้มากพอ และ กำหนดเนื้อหาในหลักสูตรให้ชัดเจน โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

2. ควรมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีพึงประสงค์ ซึ่งต้องมีการปลูกฝังอย่างเร่งด่วนในปัจจุบัน เพื่อนำไปปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้เอื้อต่อการปลูกฝัง ความเป็นพลเมืองที่ดีให้มากขึ้น โดยเฉพาะการพิจารณาคัดเลือกคุณลักษณะที่จำเป็นซึ่งได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปฝึกอบรมให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

3. ควรพัฒนาเอกสารประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน เพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองดีอย่างมีระบบ และได้ผลอย่างจริงจัง

ข. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้หลักสูตร

1. หน่วยงานหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ควรมีการส่งเสริม ให้ครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีการรับรู้ ตระหนัก และนำลักษณะความเป็น พลเมืองดีที่หลักสูตรต้องการปลูกฝัง ไปใช้ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประสิทธิผล

2. ควรส่งเสริมให้ผู้สอนได้ศึกษา ค้นคว้าวิธีการที่จะนำลักษณะความเป็น พลเมืองดีที่ปรากฏในหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร มาปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการเน้นการปฏิบัติให้ได้ผล

3. หน่วยงานหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการใช้หลักสูตร ควรจะได้จัดแหล่ง ค้นคว้าหาความรู้ในด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี เพื่อบริการแก่ครู และผู้เรียน

4. ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบควรจัดให้มีการสัมมนา เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ในด้านที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดี เพื่อพัฒนาวิธีการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ค. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรจะได้มีการศึกษาองค์ประกอบในการปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีแต่ละลักษณะ เช่น ความรับผิดชอบ ประหยัด อดทน ในแต่ละระดับชั้น
2. ควรมีการศึกษาให้ละเอียด ว่าลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ควรจะมีการปลูกฝังอย่างเร่งด่วน ได้แก่ลักษณะใด
3. ควรมีการศึกษากิจกรรมที่ปรากฏในหลักสูตร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ว่าเอื้อต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีเพียงใด
4. ควรมีการศึกษาว่า กิจกรรมการเรียนการสอนใดบ้าง ที่จะส่งเสริมการปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีในแต่ละลักษณะ
5. ควรมีการศึกษาความต่อเนื่องของลักษณะความเป็นพลเมืองดีในเนื้อหาหลักสูตร ระหว่างระดับหลักสูตร คือ ตั้งแต่หลักสูตรระดับประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมปลาย และความต่อเนื่องของเนื้อหาหลักสูตรตามลำดับชั้นเรียน ทั้ง 12 ปี คือตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมปีที่ 6

